

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN/ NASIONALE SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

REKENINGKUNDE V1

2023

PUNTE: 150

TYD: 2 uur

**Hierdie vraestel bestaan uit 11 bladsye,
'n formuleblad en 'n 10 bladsy-antwoordeboek.**

INSTRUKSIES EN INLIGTING

Lees die volgende instruksies aandagtig deur en volg dit noukeurig.

1. Beantwoord AL die vrae.
2. 'n Spesiale ANTWOORDEBOEK word verskaf waarin jy AL die vrae moet beantwoord.
3. 'n Formuleblad met Finansiële Aanwysers is aan die einde van hierdie vraestel aangeheg.
4. Toon AL die bewerkings om deelpunte te verdien.
5. Jy mag 'n nieprogrammeerbare sakrekenaar gebruik.
6. Jy mag 'n donker potlood of blou/swart ink gebruik om die vrae te beantwoord.
7. Toon ALLE bewerkings tot EEN desimale punt, waar van toepassing.
8. Skryf netjies en leesbaar.
9. Gebruik die inligting in die tabel hieronder as 'n riglyn wanneer jy die vraestel beantwoord. Probeer om NIE daarvan af te wyk NIE.

VRAAG	ONDERWERP	PUNTE	MINUTE
1	Staat van Omvattende Inkomste en Bedryfsbates	60	45
2	Behoue-inkomste-nota, Kontantvloeistaat en Finansiële Aanwysers	35	25
3	Vertolking van Finansiële Inligting	40	35
4	Korporatiewe Bestuur	15	15
TOTAAL		150	120

VRAAG 1: STAAT VAN OMVATTENDE INKOMSTE EN BEDRYFSBATES**(60 punte; 45 minute)**

- 1.1 Kies 'n beskrywing uit KOLOM B wat by die term in KOLOM A pas. Skryf slegs die letter (A–E) langs die vraagnommers (1.1.1 tot 1.1.4) in die ANTWOORDEBOEK neer.

KOLOM A		KOLOM B	
1.1.1	Onafhanklike ouditeur	A	belegging soos 'n vaste deposito oor 'n drie-jaar-periode
1.1.2	Kapitaal aangewend	B	skuld wat binne 12 maande vereffen moet word
1.1.3	Bedryfslas	C	'n personeellid van 'n maatskappy wat doeltreffende interne beheermaatreëls instel
1.1.4	Finansiële bate	D	totaal van Gewone Aandeelhoudersbelang en Niebedryfslaste
		E	gee 'n onpartydige mening oor die betroubaarheid van die finansiële state

(4 x 1) (4)

1.2 **STARLIGHT BPK.**

Die inligting het betrekking op die finansiële jaar geëindig 28 Februarie 2023. Die maatskappy dryf handel in elektriese items.

GEVRA:1.2.1 **Verwys na Inligting B (i).**

Bereken die waarde van die slotvoorraad van gloeilampe op 28 Februarie 2023. Gebruik die gewoegdegemiddelde-metode. (4)

1.2.2 **Verwys na Inligting B (ii).**

Bereken:

- Wins of verlies met verkoop van die voertuig (5)
- Totale waardevermindering vir die jaar (7)

1.2.3 **Voltooi die volgende:**

- Staat van Omvattende Inkomste vir die jaar geëindig 28 Februarie 2023 (29)
- Bedryfsbates-afdeling van die Staat van Finansiële Posisie (11)

LET WEL: Sommige bedrae is in die ANTWOORDEBOEK ingeskryf.

INLIGTING:**A. Uittreksel uit die Vooraansuiweringsproefbalans op 28 Februarie:**

Balansstaatrekening-afdeling	2023	2022
Lening: Pearl Bank	524 400	690 000
Voertuie	?	1 250 000
Opgehoopte waardevermindering op voertuie	?	420 000
Toerusting	822 000	774 000
Opgehoopte waardevermindering op toerusting	?	360 000
Vaste deposito: Pearl Bank	320 000	
Handelsvoorraad	2 969 800	
Debiteurekontrole	645 250	
Voorsiening vir oninbare skulde	?	21 020
Bank (Dt)	?	
SAID: Inkomstebelasting (voorlopige belasting-betalings)	875 000	
Nominalerekening-afdeling		
Verkope	17 850 000	
Koste van verkope	10 200 000	
Salarisse en lone	?	
Kommissie-inkomste	85 900	
Huurinkomste	89 700	
Ouditfooie	155 200	
Direkteursgelde	2 015 000	
Diverse uitgawes	219 760	
Oninbare skulde	16 200	
Rente op vaste deposito	?	
Bateverkope (kontant ontvang vir verkoop van voertuig)	91 500	

B. Aansuiwerings en addisionele inligting:

- (i) 'n Fisiese voorraadopname op 28 Februarie 2023 het uitgewys dat R2 774 800 se voorraad voorhande is. Hierdie syfer sluit egter die slotvoorraadsyfer vir gloeilampe uit. Let daarop dat die gloeilampe gewaardeer word deur die geweegdegemiddelde-metode te gebruik.

Besonderhede van die gloeilampe is soos volg:

	EENHEDE	EENHEIDS- PRYS (R)	TOTAAL (R)
Voorraad op 1 Mrt. 2022	8 000	52	416 000
Aankope	47 000	74	3 478 000
Beskikbaar vir verkoop	55 000		3 894 000
Vraggeld op aankope			27 500
Voorraad op 28 Feb. 2023	1 700	?	?

(ii) **Vaste bates en waardevermindering:****Voertuie:**

- 'n Ou voertuig is op 30 November 2022 vir R91 500 verkoop. Die bedrag ontvang, is opgeteken, maar geen ander inskrywings is gemaak nie.

Besonderhede van die verkoopte voertuig:

Drawaarde op 1 Maart 2022	R104 000
Waardevermindering: 20% p.j. volgens die verminderdesaldo-metode	

- Waardevermindering op die oorblywende voertuie: R145 200

Toerusting:

- Toerusting se waarde word teen 15% p.j. op kosprys verminder.
- Nuwe toerusting is op 31 Julie 2022 aangekoop.

(iii) R38 800 is nog aan die ouditeure vir die huidige finansiële jaar verskuldig.

(iv) R9 000 is uit die insolvente boedel van debiteur Billy Croon ontvang. Sy boedel betaal 80 sent in die rand op sy uitstaande saldo. Die geld ontvang, is opgeteken. Die saldo van sy rekening moet nog afgeskryf word.

(v) Die voorsiening vir oninbare skulde moet tot R25 720 verhoog word.

(vi) **Direkteursgelde:**

- Die maatskappy het twee direkteure wat in 2019 aangestel is. 'n Derde direkteur is op 1 Oktober 2022 aangestel.
- Die direkteure verdien almal dieselfde maandelikse gelde.
- Direkteursgelde gedurende die finansiële jaar betaal, is opgeteken, maar een direkteur is reeds vir Maart en April 2023 betaal.

(vii) Huurinkomste sluit die huur vir Maart 2023, wat van die huurder ontvang is, in. Die maandelikse huur het op 1 Januarie 2023 met R1 170 toegeneem.

(viii) **Lening: Pearl Bank**

- Rente op die lening gekapitaliseer, is nog nie opgeteken nie.
- Vaste maandelikse terugbetalings (rente ingesluit) is betaal en korrek vir die finansiële jaar opgeteken.
- Rente op die lening beloop 60% van die maandelikse terugbetalings.

(ix) Inkomstebelasting vir die jaar is op R858 140 bereken.

VRAAG 2: BEHOUE-INKOMSTE-NOTA, KONTANTVLOEISTAAT EN FINANSIËLE AANWYSERS
(35 punte; 25 minute)

Die inligting het betrekking op Swallows Bpk. vir die finansiële jaar geëindig 28 Februarie 2023.

GEVRA:

- 2.1 Stel die Behoue-inkomste-nota vir die jaar geëindig 28 Februarie 2023 op. (9)
- 2.2 Bereken die volgende bedrae vir die 2023 Kontantvloeistaat:
- Verandering in lening (2)
 - Opbrengs uit aandele uitgereik (3)
- 2.3 Voltooi die Kontantgevolge van Bedryfsaktiwiteite-afdeling van die Kontantvloeistaat. (10)
- 2.4 Bereken die volgende finansiële aanwysers op 28 Februarie 2023:
- Bedryfsverhouding (2)
 - Netto batewaarde (4)
 - % opbrengs op totale kapitaal aangewend (OOTKA) (5)
- LET WEL:** Die gemiddelde kapitaal aangewend is R20 343 500.

INLIGTING:

A. Uittreksel: Staat van Omvattende Inkomste op 28 Februarie 2023

Verkope	R12 754 500
Waardevermindering	316 500
Rente op lening	648 000
Netto wins na belasting (belastingkoers: 30% op netto wins)	1 526 000

B. Uittreksel: Staat van Finansiële Posisie op 28 Februarie

	2023	2022
Gewone aandelekapitaal	R13 959 500	R12 312 500
Behoue inkomste	?	237 400
Lening: Daisy Bank	6 348 000	7 200 000
Totale bedryfsbates	1 479 600	2 342 000
Totale bedryfslaste	822 000	976 000
Aandeehouers vir dividende	575 400	475 000
SAID: Inkomstebelasting	23 600 (Dt)	42 100 (Kt)

C. Aandelekapitaal

1 250 000	Aandele voorhande op 1 Maart 2022
180 000	Aandele teruggekoop op 1 Mei 2022. Hulle kwalifiseer nie vir dividende nie. 'n EFO van R1 989 000 is vir die terugkoop uitgereik.
?	Aandele uitgereik op 1 Oktober 2022 teen R11,40 per aandeel
1 370 000	Aandele voorhande op 28 Februarie 2023

D. Dividende

- 'n Tussentydse dividend van 32c per aandeel is op 31 Augustus 2022 betaal.
- 'n Finale dividend is op 28 Februarie 2023 verklaar.

HOU HIERDIE BLADSY OOP.

VRAAG 3: VERTOLKING VAN FINANSIËLE INLIGTING (40 punte; 35 minute)

Jy word voorsien van inligting met betrekking tot Qumbu Bpk. vir die jaar geëindig 28 Februarie 2023.

GEVRA:

LET WEL: Verskaf finansiële aanwysers met syfers en tendense om jou kommentaar of verduidelikings (waar van toepassing) te staaf.

3.1 Likiditeit

Verduidelik of die maatskappy hulle bedryfskapitaal doeltreffend bestuur, of nie. Haal TWEE finansiële aanwysers aan. (5)

3.2 % aandeelhouding

Denise Taylor, die HUB, het op 1 Maart 2022 540 000 aandele in die maatskappy besit. Sy het voortgegaan om addisionele aandele op verskillende tye gedurende die jaar op die JSE te koop. Op 28 Februarie 2023 het Denise die meerderheidsaandeelhouer geword omdat sy 51% van die uitgereikte aandele besit het.

- Bereken die totale getal addisionele aandele wat Denise aangekoop het. (4)

- Gee EEN moontlike rede waarom Denise vasbeslote was om die meerderheidsaandeelhouer te word. (2)

3.3 Besluite deur direkteure, risiko en finansiële hefboom

3.3.1 Die Kontantvloeistaat toon besluite wat deur die direkteure geneem is.

- Identifiseer TWEE belangrike besluite wat die direkteure in 2023 geneem het wat verskil van hulle besluite die vorige jaar.
- Gee EEN rede vir hierdie besluite. (6)

3.3.2 Verduidelik die uitwerking van hierdie besluite op die graad van finansiële risiko oor die twee jaar. Haal EEN finansiële aanwyser aan. (3)

3.3.3 Verduidelik hoe hierdie besluite die hefboomfinansiering van die maatskappy beïnvloed het. Haal EEN finansiële aanwyser aan. (4)

3.4 Dividende en verdienste

3.4.1 Sekere aandeelhouers het hulle kommer uitgespreek oor die verandering in die dividenduitbetalingsbeleid. Verduidelik TWEE punte om hulle mening te ondersteun. (4)

3.4.2 Verduidelik of die aandeelhouers met die tendens in die % opbrengs en verdienste van die maatskappy tevrede sal wees, asook die dividende wat hulle verdien het. Haal TWEE finansiële aanwysers aan. (6)

3.5 Kommentaar by die algemene jaarvergadering

Sommige aandeelhouers is woedend oor die tendense van die volgende kwessies met betrekking tot die maatskappy se prestasie:

- Kontant en kontantekwivalente aan die einde van die jaar
- Die markprys van die aandele op die JSE

Verskaf in ELKE geval bewyse vir die aandeelhouers se kommer oor hierdie tendense, en verduidelik waarom hulle oor die toekomstige vooruitsigte vir die maatskappy bekommerd sou wees. (6)

INLIGTING:**A. Finansiële aanwysers en addisionele inligting op 28 Februarie:**

	2023	2022
% bedryfsuitgawes op verkope	14,1%	12,0%
% bedryfswins op verkope	14,5%	16,5%
% netto wins op verkope	10,4%	10,9%
Skuld-ekwiteit-verhouding	0,1 : 1	0,4 : 1
Bedryfsverhouding	0,9 : 1	1,3 : 1
Vuurproefverhouding	0,3 : 1	0,6 : 1
Gemiddelde debiteure-invorderingsperiode	42,4 dae	30,8 dae
Verdienste per aandeel	60 sent	74 sent
Dividende per aandeel	64 sent	50 sent
Dividenduitbetalingskoers	106,7%	67,6%
% opbrengs op gemiddelde ekwiteit	5,7%	7,2%
% opbrengs op gemiddelde kapitaal aangewend	9,0%	11,4%
Netto batewaarde per aandeel	1 007 sent	980 sent
Markprys van aandele op die JSE	850 sent	1 020 sent
Rentekoers op lenings	13%	13%
Rentekoers op vaste deposito's	7%	7%

B. Aandelekapitaal en % aandeelhouing:

- Op 1 Maart 2022 het die maatskappy 'n addisionele 300 000 aandele uitgereik.
- Op 28 Februarie 2023 is 1 500 000 aandele reeds uitgereik.

C. Uittreksel uit die Kontantvloeistaat op 28 Februarie:

	2023	2022
	R	R
Kontantvloei uit bedryfsaktiwiteite	(1 890 000)	(652 000)
Kontantvloei uit beleggingsaktiwiteite		
Kontantvloei uit finansieringsaktiwiteite	1 950 000	3 250 000
Aandele	3 750 000	(250 000)
Lenings	(1 800 000)	3 500 000
Netto verandering in kontant en kontantekwivalente	(836 000)	2 200 000
Kontant en kontantekwivalente aan begin	1 914 000	(286 000)
Kontant en kontantekwivalente aan einde	1 078 000	1 914 000

VRAAG 4: KORPORATIEWE BESTUUR**(15 punte; 15 minute)**

4.1 Kies die korrekte woord(e) uit dié wat tussen hakies gegee word. Skryf slegs die woord(e) langs die vraagnommers (4.1.1 tot 4.1.3) in die ANTWOORDEBOEK neer.

4.1.1 Die ouditverslag wat in die jaarverslag verskyn, is aan die (direkteure/aandeelhouders) van 'n maatskappy gerig.

4.1.2 'n (Gekwalifiseerde/Ongekwalifiseerde) ouditverslag sal tot 'n gunstige beeld van die maatskappy bydra.

4.1.3 'n (Gekwalifiseerde/Weerhouding-van-mening-) verslag word ontvang wanneer die eksterne ouditeur weier om 'n mening te gee oor die geloofwaardigheid van die finansiële state. (3)

4.2 MBOMBELA BPK.

Verwys na die uittreksel hieronder.

Aandeelhouders van die maatskappy was ongelukkig oor die verslag oor die hoof- finansiële beampte (HFB) en het die direksie genader vir 'n spesiale vergadering om hulle griewe te bespreek.

GEVRA:

Verduidelik DRIE vrae wat die aandeelhouders met die direksie by die vergadering sal wil bespreek.

NOTAS VAN DIE DIREKTEURS SE RAADSVERGADERINGS

Die HFB, Nestor Donald, het op 1 Mei 2018 met 'n jaarlikse salaris van R1,8 miljoen by Mbombela Bpk. begin werk, gebaseer op sy kwalifikasies van 'n meestersgraad in Rekeningkundige Wetenskap en 'n doktorsgraad by internasionale universiteite.

In September 2022 het Donald die direksie ingelig dat hy 'n pakket van R3,4 miljoen deur Rose Bpk., 'n mededinger, aangebied is. In reaksie hierop het Mbombela Bpk. se direksie besluit om 'n teenaanbod aan Donald, gelykstaande aan Rose Bpk. se aanbod, te maak.

'n Fluitjieblaser (informant) het die hoof- uitvoerende beampte (HUB) ingelig dat Donald geen nagraadse kwalifikasies het nie. Dit het later aan die lig gekom dat hy ook oor die werksaanbod van Rose Bpk. gelieg het. (6)

4.3 **NEPTUNE BPK.**

Verwys na die inligting wat deur die eksterne ouditeure voorgelê is.

Kommer is uitgespreek oor die besigheid se produktiwiteit en die vergoeding (gelde en salarisse) van direkteure en werknemers.

GEVRA:

Verskaf EEN punt van moontlike wanbestuur of korrupsie onder ELK van die volgende subopskrifte. Haal toepaslike syfers aan om jou antwoord in ELKE geval te ondersteun.

- Betaling van direkteursgelde (3)
- Salarisse van ander werknemers (3)

Inligting op 30 April deur eksterne ouditeure geïdentifiseer:

LET WEL: Randbedrae is in miljoene uitgedruk.

	% verandering R	2023		2022	
		Getal	Bedrag R	Getal	Bedrag R
Algemene inligting:					
Bruto wins	+ 8,1%		335 m.		310 m.
Bedryfswins	- 4,7%		101 m.		106 m.
Netto wins	- 3,0%		96 m.		99 m.
Direkteursgelde:	+ 37,6%	11	90,8 m.	8	66 m.
Hoof- uitvoerende beampte	+ 44,4%	1	26,0 m.	1	18 m.
Hoof- finansiële beampte	+ 5,0%	1	12,6 m.	1	12 m.
Ander voltydse direkteure	+ 45,0%	9	52,2 m.	6	36 m.
Gemiddelde gelde (per ander direkteure)	- 3,3%		5,8 m.		6 m.
Ander werknemers:					
Salarisse	+ 29,7%	275	91,3 m.	220	70,4 m.
Gemiddelde salaris (per werknemer)	+ 3,8%		332 000		320 000

15

TOTAAL: 150

GRAAD 12 REKENINGKUNDE FORMULEBLAD MET FINANSIËLE AANWYSERS

$\frac{\text{Bruto wins}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Bruto wins}}{\text{Koste van verkope}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Netto wins voor belasting}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Netto wins na belasting}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Bedryfsuitgawes}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Bedryfswins}}{\text{Verkope}} \times \frac{100}{1}$
Totale bates : Totale laste	Bedryfsbates : Bedryfslaste
(Bedryfsbates – Voorraad) : Bedryfslaste	Niebedryfslaste : Aandeelhoudersbelang
(Handel & ander ontvangbare bedrae + Kontant & kontantekwivalente) : Bedryfslaste	
$\frac{\text{Gemiddelde handelsvoorraad}}{\text{Koste van verkope}} \times \frac{365}{1}$ (Sien Nota 1 hieronder)	$\frac{\text{Koste van verkope}}{\text{Gemiddelde handelsvoorraad}}$
$\frac{\text{Gemiddelde debiteure}}{\text{Kredietverkope}} \times \frac{365}{1}$	$\frac{\text{Gemiddelde krediteure}}{\text{Koste van verkope}} \times \frac{365}{1}$ (Sien Nota 2 hieronder)
$\frac{\text{Netto inkomste na belasting}}{\text{Gemiddelde aandeelhoudersbelang}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Netto inkomste na belasting}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$ (Sien Nota 3 hieronder)
$\frac{\text{Netto inkomste voor belasting + Rente op lenings}}{\text{Gemiddelde aandeelhoudersbelang + Gemiddelde niebedryfslaste}} \times \frac{100}{1}$	
$\frac{\text{Aandeelhoudersbelang}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Dividende vir die jaar}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Tussentydse dividende}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Finale dividende}}{\text{Getal uitgereikte aandele}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Dividende per aandeel}}{\text{Verdienste per aandeel}} \times \frac{100}{1}$	$\frac{\text{Dividende vir die jaar}}{\text{Netto inkomste na belasting}} \times \frac{100}{1}$
$\frac{\text{Totale vaste koste}}{\text{Verkoopprys per eenheid – Veranderlike koste per eenheid}}$	
LET WEL:	1. Handelsvoorraad aan die einde van 'n finansiële jaar kan gebruik word as dit in 'n vraag vereis word. 2. Krediet aankope kan gebruik word in plaas van koste van verkope (syfers sal dieselfde wees mits voorraad konstant bly). 3. Indien daar 'n verandering in die aantal uitgereikte aandele gedurende 'n finansiële jaar is, word die gewoogde gemiddelde getal aandele in die praktyk gebruik.